QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 10-son)
PEDAGOGIKA
PEDAGOGY
https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i10.221

5–6 YOSHLI BOLALARDA FIKRLASH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Xolmatova Gulyora Obidovna
Qo‘qon davlat universiteti
Maktabgacha ta’lim kafedrasi dotsenti

Annotatsiya Mazkur maqolada 5–6 yoshli bolalarda fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari nazariy jihatdan tahlil qilingan. Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish faoliyati, tafakkur operatsiyalari, muammoli vaziyatlarni hal etish, sabab-oqibat munosabatlarini anglash, taqqoslash, tahlil qilish, umumlashtirish va xulosa chiqarish ko‘nikmalarining shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar yoritilgan. Shuningdek, o‘yin faoliyati, muammoli topshiriqlar, tajriba va kuzatish, savol-javob hamda rivojlantiruvchi ta’lim muhitining bolaning aqliy rivojlanishidagi o‘rni ochib berilgan. Maqolada pedagogik va psixologik yondashuvlarning o‘zaro uyg‘unligi asosida fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning metodik yo‘nalishlari taklif etilgan. Tadqiqotning nazariy xulosalari maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglari faoliyatini takomillashtirish va bolalarni maktab ta’limiga intellektual jihatdan tayyorlash uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: maktabgacha yosh, fikrlash qobiliyati, tafakkur, bilish faoliyati, mantiqiy fikrlash, muammoli vaziyat, o‘yin faoliyati, rivojlantiruvchi muhit.

Аннотация В статье теоретически анализируются педагогические и психологические особенности развития мыслительных способностей детей 5–6 лет. Рассматриваются особенности познавательной деятельности дошкольников, формирование мыслительных операций, умение решать проблемные ситуации, устанавливать причинно-следственные связи, сравнивать, анализировать, обобщать и делать выводы. Раскрывается значение игровой деятельности, проблемных заданий, наблюдений, экспериментов, вопросов и развивающей образовательной среды для интеллектуального развития ребёнка. На основе взаимосвязи педагогических и психологических подходов предлагаются методические направления развития мыслительных способностей детей дошкольного возраста. Теоретические выводы статьи могут быть использованы педагогами дошкольных образовательных организаций для совершенствования образовательного процесса и интеллектуальной подготовки детей к школьному обучению.

Ключевые слова: дошкольный возраст, мыслительные способности, мышление, познавательная деятельность, логическое мышление, проблемная ситуация, игровая деятельность, развивающая среда.

Abstract This article theoretically examines the pedagogical and psychological characteristics of developing thinking skills in children aged 5–6 years. It explores preschool children's cognitive activity and the development of reasoning operations, problem-solving skills, causal reasoning, comparison, analysis, generalization, and conclusion-making. Particular attention is paid to the role of play-based learning, problem-solving tasks, observation, experimentation, questioning, and a supportive learning environment in children's cognitive development. Based on the integration of pedagogical and psychological approaches, the article proposes methodological directions for fostering thinking skills in preschool children. The theoretical conclusions may support preschool educators in improving educational practices and preparing children intellectually for school.

Keywords: preschool age, thinking skills, reasoning, cognitive activity, logical thinking, problem-solving, play-based learning, learning environment.

Maktabgacha yosh davri bolaning jismoniy, ijtimoiy-hissiy, nutqiy va intellektual rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ayniqsa, 5–6 yoshli bolalarda fikrlash qobiliyatlarining rivojlanishi ularning atrof-muhitni anglash, predmet va hodisalar o‘rtasidagi munosabatlarni tushunish, mustaqil qaror qabul qilish hamda maktab ta’limiga tayyorlanish jarayonlari bilan uzviy bog‘liq.

Bugungi maktabgacha ta’lim amaliyotida bolaga tayyor bilimlarni yetkazish bilan cheklanib qolmasdan, uning mustaqil fikrlashi, savol berishi, muammoni anglay olishi, turli yechimlarni izlab topishi va o‘z fikrini asoslay olishiga sharoit yaratish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Bu esa ta’lim jarayonini bolalarning yosh va individual xususiyatlariga muvofiq tashkil etishni, ularning tabiiy qiziquvchanligini qo‘llab-quvvatlashni hamda faol bilish tajribasini boyitishni talab qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar tafakkurining rivojlanishi masalasi J. Piaje, L.S. Vigotskiy, D.B. Elkonin va boshqa olimlarning ilmiy qarashlarida turli jihatlardan o‘rganilgan. J. Piaje bolaning bilish rivojlanishida faol harakat va mavjud tasavvurlarning qayta tashkil topishiga e’tibor qaratgan. L.S. Vigotskiy esa ta’lim, ijtimoiy muloqot va kattalar ko‘magi bolaning rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirishini asoslagan. D.B. Elkonin tadqiqotlarida o‘yin faoliyatining maktabgacha yoshdagi bolaning psixik rivojlanishidagi ahamiyati yoritilgan.

Ushbu nazariy qarashlar fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishni faqat alohida mashqlar bilan emas, balki bolaning faoliyati, muloqoti, tajribasi va ta’lim muhiti bilan bog‘liq holda o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqotning maqsadi — 5–6 yoshli bolalarda fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini nazariy jihatdan tahlil qilish va samarali pedagogik shart-sharoitlarni aniqlashtirish.

Tadqiqotning vazifalari:

- maktabgacha yoshdagi bolalar fikrlashining psixologik xususiyatlarini tavsiflash;

- fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga ta’sir etuvchi pedagogik omillarni aniqlash;
- o‘yin, muammoli topshiriq, kuzatish va tajriba faoliyatining imkoniyatlarini yoritish;
- maktabgacha ta’lim amaliyoti uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti — maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish faoliyati.

Tadqiqot predmeti — 5–6 yoshli bolalarda fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari. Maqolani tayyorlashda pedagogik va psixologik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, ilmiy qarashlarni qiyosiy o‘rganish, umumlashtirish, tizimlashtirish va pedagogik talqin qilish usullaridan foydalanildi.

Metodologik asos sifatida bolaning faol ishtiroki, rivojlanishning yosh xususiyatlarini hisobga olish, ta’lim va rivojlanishning o‘zaro bog‘liqligi hamda individual yondashuv tamoyillari olindi. Shuningdek, J. Piaje, L.S. Vigotskiy va D.B. Elkoninning nazariy qarashlari maktabgacha yoshdagi bolalar tafakkurini tushuntirishda muhim manba sifatida ko‘rib chiqildi.Mazkur maqola nazariy-tahliliy xususiyatga ega. Unda maxsus tashkil etilgan tajriba-sinov ishlarining statistik natijalari keltirilmagan. Shu sababli taklif etilayotgan metodik yo‘nalishlar amaliyotda qo‘llash va keyingi empirik tadqiqotlarda tekshirish uchun nazariy asos sifatida qaraladi.

5–6 yoshli bolalar fikrlashining psixologik xususiyatlari. Fikrlash insonning voqelikni bilvosita va umumlashtirilgan tarzda anglashiga imkon beruvchi bilish jarayonidir. Bola fikrlash orqali predmetlarning tashqi belgilarinigina idrok etib qolmay, ular o‘rtasidagi o‘xshashlik, farq, bog‘lanish va qonuniyatlarni ham anglay boshlaydi. 5–6 yoshli bolalarda fikrlash rivojlanishi bir nechta o‘zaro bog‘liq xususiyatlar orqali namoyon bo‘ladi.

Birinchidan, **ko‘rgazmali-harakatli fikrlash** muhim o‘rin tutadi. Bola predmetlar bilan bevosita harakat qilish, ularni joylashtirish, birlashtirish, ajratish va turli usullarda sinab ko‘rish orqali muammoning yechimini topadi. Masalan, turli shakldagi qurilish materiallaridan ko‘prik yasash jarayonida bola predmetlarning mustahkamligi, o‘zaro joylashuvi va muvozanatini amaliy ravishda anglaydi.

Ikkinchidan, **ko‘rgazmali-obrazli fikrlash** tobora rivojlanadi. Bola real predmetlar bilan bir qatorda ularning tasviri, xotirada saqlangan obrazlar va tasavvurlar asosida ham fikr yurita boshlaydi. Masalan, ertak mazmunini eshitib, qahramonlarning harakatlarini tasavvur qilishi yoki rasmga qarab voqea qanday davom etishini aytishi bunga misol bo‘ladi.

Uchinchidan, **mantiqiy fikrlashning dastlabki ko‘rinishlari** shakllanadi. Bola predmetlarni muayyan belgi asosida guruhlash, ularni taqqoslash, ketma-ketlikni aniqlash va oddiy sabab-oqibat munosabatlarini tushuntirishga harakat qiladi. Biroq bu ko‘nikmalar barcha bolalarda bir xil tezlikda rivojlanmaydi va topshiriqning mazmuni hamda vaziyatga bog‘liq bo‘ladi.

To‘rtinchidan, **nutq va fikrlash o‘rtasidagi munosabat** kuchayadi. Bola o‘z harakatlarini izohlash, savollarga javob berish, voqealarni ketma-ket bayon etish va tanlagan yechimini tushuntirish orqali fikrini yanada aniqroq ifodalashni o‘rganadi.

Beshinchidan, bolaning **mustaqil izlanishga bo‘lgan qiziqishi** namoyon bo‘ladi. U predmetlarning xususiyatlari haqida savollar beradi, hodisalarning sababini bilishga intiladi va o‘z taxminlarini ilgari suradi. Pedagogning vazifasi bolaning barcha savollariga darhol tayyor

javob berish emas, balki uni kuzatish, taqqoslash va mustaqil xulosa chiqarishga yo‘naltirishdan iborat.

Shunday qilib, 5–6 yoshli bolalar fikrlashi ko‘rgazmali tajriba, obrazli tasavvur, nutqiy faoliyat va mantiqiy amallarning o‘zaro ta’siri asosida rivojlanadi.

Fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari.Fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish pedagogdan ta’lim jarayonini maqsadli, izchil va bolaning faol ishtirokiga asoslangan holda tashkil etishni talab qiladi. Bunda quyidagi pedagogik yo‘nalishlar muhim hisoblanadi.

Muammoli vaziyatlarni yaratish. Bolaga kuzatish, fikrlash va turli yechimlarni izlashni talab qiladigan vaziyatlar taklif etiladi. Masalan, “Qaysi buyumlar suv yuzasida qoladi, qaysilari cho‘kadi va buni qanday tekshirish mumkin?” savoli bolani taxmin qilish, tajriba o‘tkazish va natijani taqqoslashga undaydi. Bunda xavfsiz buyumlar va kattalar nazorati ta’minlanishi lozim.

Taqqoslash va guruhlash mashqlari. Bolalar predmetlarning rangi, shakli, kattaligi, vazifasi yoki boshqa xususiyatlariga ko‘ra o‘xshash va farqli tomonlarini aniqlaydilar. Masalan, geometrik shakllarni shakliga ko‘ra guruhlash, hayvonlarni yashash muhitiga qarab ajratish yoki meva va sabzavotlarni taqqoslash mumkin.

Sabab-oqibat munosabatlarini anglash. Pedagog “Nima uchun?”, “Agar shunday bo‘lsa, nima yuz beradi?”, “Buning sababi nima?” kabi savollar orqali bolani hodisalar o‘rtasidagi bog‘lanishni tushuntirishga yo‘naltiradi. Masalan, o‘simlikka suv berilmasa, uning holatida qanday o‘zgarish bo‘lishi mumkinligi muhokama qilinadi.

Ijodiy topshiriqlar. Bolaga bitta vazifani turli usullarda bajarish, hikoyani davom ettirish, rasmga qarab yangi voqea o‘ylab topish yoki qurilish materiallaridan turli inshootlar yasash imkoniyati beriladi. Bu jarayon moslashuvchan fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishni qo‘llab-quvvatlaydi.

Nutqiy muloqotni rivojlantirish. Bolaning o‘z fikrini erkin bayon etishi, tengdoshlarining fikrini tinglashi va o‘z xulosasini tushuntirishi uchun qulay sharoit yaratiladi. Pedagog bolaning javobini darhol baholashdan ko‘ra, uni asoslashga undovchi qo‘shimcha savollar berishi maqsadga muvofiq.

Mazkur yo‘nalishlarning samaradorligi topshiriqlarning bolaning yoshiga mosligi, mazmunan tushunarliligi, qiziqarliligi va mustaqil faoliyatga imkon yaratishiga bog‘liq.

Fikrlash rivojlanishining psixologik omillari. Fikrlash qobiliyatlarining shakllanishi bolaning individual psixologik xususiyatlari va ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liq.

Diqqat va idrok. Bola topshiriq shartiga e’tibor qaratishi, predmetning muhim belgilarini ajratishi va kuzatish natijalarini eslab qolishi zarur. Shu sababli ta’lim jarayonida ko‘rgazmali materiallar, qisqa topshiriqlar va izchil ko‘rsatmalardan foydalanish muhimdir.

Xotira va tasavvur. Avvalgi tajribani eslab qolish hamda uni yangi vaziyat bilan bog‘lash bolaning muammoni hal etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Masalan, ilgari qurilgan inshoot tajribasi keyingi qurilish topshirig‘ida qo‘llanilishi mumkin.

Hissiy holat va motivatsiya. Bola o‘zini erkin his qilgan, xato qilishdan qo‘rqmagan va savollari qadrlangan muhitda faolroq fikr yuritishi mumkin. Aksincha, doimiy tanqid,

shoshiltirish yoki faqat bitta to‘g‘ri javobni talab qilish uning izlanish faolligini cheklashi ehtimoli bor.

O‘z harakatlarini boshqarish. Topshiriqni oxirigacha bajarish, qoidaga rioya qilish, diqqatni qayta jamlash va o‘z yechimini tekshirish kabi ko‘nikmalar fikrlash jarayonini tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Bu ko‘nikmalarni rivojlantirishda o‘yin qoidalari, ketma-ket bajariladigan topshiriqlar va pedagogning bosqichma-bosqich ko‘magi foydali bo‘lishi mumkin.

Ijtimoiy muloqot. Kattalar va tengdoshlar bilan suhbat, birgalikda o‘yin o‘ynash hamda umumiy muammoni hal etish bolaga boshqa nuqtayi nazarlarni tushunish va o‘z fikrini qayta ko‘rib chiqish imkonini beradi.

Demak, fikrlashni rivojlantirish faqat intellektual mashqlar bilan chegaralanmaydi. Unda bolaning hissiy xavfsizligi, muloqoti, diqqatni boshqarishi va o‘z tajribasidan foydalanishi ham muhim o‘rin tutadi.

Fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda o‘yin faoliyatining o‘rni. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o‘yin tabiiy va mazmunli faoliyat shaklidir. O‘yin davomida bola vaziyatni tasavvur qiladi, rollarni taqsimlaydi, qoidalarga amal qiladi, muammolarni hal etadi va o‘z harakatlarini muayyan maqsadga yo‘naltiradi.

Didaktik o‘yinlar bolalarning taqqoslash, tasniflash, umumlashtirish va ketma-ketlikni aniqlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, “Ortiqcha predmetni top” o‘yinida bola predmetlar guruhidagi umumiy belgini aniqlaydi va nima sababdan bir predmet ortiqcha ekanini izohlaydi.

Qurish-yasash o‘yinlari fazoviy tasavvur, rejalashtirish, muammoni hal qilish va o‘z yechimini tekshirish ko‘nikmalarini qo‘llab-quvvatlaydi. Syujetli-rolli o‘yinlar esa vaziyatni oldindan rejalashtirish, rollar o‘rtasidagi munosabatlarni tushunish va o‘z harakatlarini boshqarishga yordam beradi.

O‘yin jarayonida pedagogning vazifasi bolalar faoliyatini to‘liq boshqarish emas, balki zarur paytda savollar, materiallar va yo‘naltiruvchi ko‘rsatmalar orqali ularning fikrlashini rag‘batlantirishdir.

Fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning metodik modeli. Nazariy tahlil asosida 5–6 yoshli bolalarda fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun quyidagi metodik model taklif etiladi.

Bosqich	**Pedagogik faoliyat**	**Kutiladigan rivojlanish yo‘nalishi**
1. Qiziqishni uyg‘otish	Muammoli savol, rasm, predmet yoki o‘yinli vaziyatni taqdim etish	Bilishga qiziqish va savol berish faolligi
2. Kuzatish va taqqoslash	Predmetlarni tekshirish, belgilarini aniqlash, o‘xshashlik va farqlarni topish	Tahlil va taqqoslash ko‘nikmalari
3. Taxmin ilgari surish	“Sizningcha, nima bo‘ladi?” kabi savollar bilan fikrni rag‘batlantirish	Mustaqil fikr yuritish va taxmin qilish
4. Amaliy tekshirish	Tajriba, qurish-yasash yoki didaktik topshiriqni bajarish	Muammoni hal qilish va yechimni tekshirish

5. Natijani izohlash	Boladan bajarilgan ishni tushuntirishni so‘rash	Nutqiy ifoda va sabab-oqibatni anglash
6. Umumlashtirish	Natijalarni muhokama qilish va boshqa vaziyatlarga tatbiq etish	Xulosa chiqarish va bilimni ko‘chirish

Ushbu modelning o‘ziga xosligi fikrlash jarayonini alohida mashqlar yig‘indisi sifatida emas, balki qiziqishdan boshlab mustaqil xulosa chiqarishgacha davom etadigan yaxlit pedagogik jarayon sifatida tashkil etishga asoslanadi.

Modelni amaliyotga tatbiq etishda har bir bolaning rivojlanish sur’ati, nutqiy imkoniyatlari, qiziqishlari va topshiriqni bajarishdagi mustaqilligi hisobga olinishi kerak.

Maktabgacha ta’lim tashkilotida qo‘llash uchun amaliy topshiriqlar. Quyidagi topshiriqlar taklif etilayotgan metodik yondashuvning amaliy ko‘rinishlari hisoblanadi.

1-topshiriq. “Ortiqcha predmetni top”.

Bolalarga olma, nok, sabzi va shaftoli tasvirlari ko‘rsatiladi. Bola ortiqcha predmetni aniqlaydi va tanlovini izohlaydi. Bu yerda asosiy maqsad faqat javobni topish emas, balki tasniflash mezonini tushuntirishdir. Masalan, sabzi boshqa predmetlardan sabzavot ekanligi bilan farqlanishi mumkin.

2-topshiriq. “Nima uchun shunday bo‘ldi?”

Pedagog bolalarga yomg‘irdan keyin yerning nam bo‘lib qolganini tasvirlovchi rasmni ko‘rsatadi. Bolalar vaziyatni izohlaydilar, taxminlar bildiradilar va kuzatishlariga asoslanib sababni tushuntiradilar. Topshiriq sabab-oqibat munosabatlarini anglashga yo‘naltiriladi.

3-topshiriq. “Davom ettir”.

Bolalarga shakllar yoki ranglar ketma-ketligi beriladi: doira, kvadrat, doira, kvadrat... Ular ketma-ketlikni davom ettiradilar va qaysi qoida asosida davom ettirganlarini tushuntiradilar. Bu topshiriq qonuniyatni aniqlash va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi.

4-topshiriq. “Qanday qilib ko‘prik quramiz?”

Bolalarga qurilish kublari berilib, ikki nuqta orasiga ko‘prik qurish vazifasi taklif etiladi. Bolalar turli variantlarni sinab ko‘radilar, inshootning mustahkamligini tekshiradilar va natijalarini muhokama qiladilar. Pedagog tayyor yechimni ko‘rsatishdan oldin bolalarga mustaqil izlanish imkonini beradi.

5-topshiriq. “Hikoyani davom ettir”.

Pedagog qisqa hikoyani muammoli vaziyatda to‘xtatadi va bolalardan voqea qanday davom etishi mumkinligini so‘raydi. Bolalar turli yechimlarni taklif etadilar, qahramonning harakatlarini muhokama qiladilar va o‘z fikrlarini asoslaydilar.

Mazkur topshiriqlarni muntazam qo‘llashda bolaning javobi bilan bir qatorda, fikrlash jarayoni, tanlagan mezoni, izoh berishi va yordamdan foydalanish xususiyatlarini ham kuzatish lozim.

Fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari. Nazariy tahlil asosida quyidagi pedagogik shart-sharoitlarni ajratish mumkin:

1. **Rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish.** Guruh xonasida konstruktorlar, geometrik shakllar, didaktik o‘yinlar, rasmli kartochkalar va tajriba materiallari mavjud bo‘lishi lozim.

2. **Faol bilish tajribasini ta’minlash.** Bolalar predmetlarni kuzatish, taqqoslash, guruhlash, qurish-yasash va oddiy tajribalar o‘tkazish orqali o‘zlari xulosa chiqarish imkoniyatiga ega bo‘lishlari kerak.
3. **Savol berishga undash.** Pedagog bolalarning “Nima uchun?”, “Qanday qilib?” va “Boshqacha qilish mumkinmi?” kabi savollarini qo‘llab-quvvatlashi zarur.
4. **Individual yondashuvni ta’minlash.** Bir xil topshiriq turli bolalar uchun turlicha murakkablik darajasida taqdim etilishi, zarur hollarda qo‘shimcha ko‘rsatma yoki ko‘rgazmali yordam berilishi mumkin.
5. **Xatoni o‘rganish imkoniyatiga aylantirish.** Bola noto‘g‘ri taxmin bildirganida uni kamsitmasdan, natijani qayta tekshirish va boshqa yechimni izlashga yo‘naltirish muhimdir.
6. **Oila bilan hamkorlik qilish.** Kundalik hayotda predmetlarni taqqoslash, birgalikda hikoya tuzish, pazandalik jarayonida ketma-ketlikni muhokama qilish va tabiatni kuzatish orqali bolaning fikrlashi qo‘llab-quvvatlanishi mumkin.
7. **Rivojlanishni muntazam kuzatish.** Pedagog bolaning taqqoslash, guruhlash, sababni tushuntirish, taxmin qilish va xulosa chiqarish ko‘nikmalaridagi o‘zgarishlarni qayd etib borishi maqsadga muvofiq.

Ushbu shart-sharoitlar o‘zaro uyg‘unlikda tashkil etilgandagina fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan ta’lim jarayoni izchil tus oladi.

Nazariy tahlil natijasida 5–6 yoshli bolalarda fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish bir-biri bilan bog‘liq bo‘lgan psixologik va pedagogik omillar ta’sirida kechishi aniqlandi. Bolaning amaliy harakatlari, obrazli tasavvuri, nutqiy muloqoti va mantiqiy amallari o‘zaro aloqador holda rivojlanadi.

Tahlil natijalarini quyidagi nazariy umumlashmalar orqali ifodalash mumkin.

Birinchidan, bolaning mustaqil fikrlashi uchun faqat bilim va topshiriqlarning mavjudligi yetarli emas. Ularning mazmuni bolani izlanishga, savol berishga va yechimni tekshirishga undashi zarur.

Ikkinchidan, o‘yin faoliyati fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning tabiiy pedagogik vositasi hisoblanadi. Biroq o‘yin samarasi uning nomi yoki shakliga emas, balki bola qanday fikrlash amallarini bajarayotganiga bog‘liq.

Uchinchidan, pedagogning savollari va yo‘naltiruvchi ko‘magi bolaning fikrini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bunda yordam bolaning mustaqil harakatini cheklamasligi, aksincha, uni qo‘llab-quvvatlashi kerak.

To‘rtinchidan, fikrlash rivojlanishini baholashda faqat to‘g‘ri javoblar soniga tayanish yetarli emas. Bolaning topshiriqni bajarish usuli, sababni izohlashi, yangi vaziyatda bilimdan foydalanishi va mustaqilligi ham e’tiborga olinishi lozim.

Beshinchidan, maqolada taklif etilgan metodik model nazariy jihatdan asoslangan yo‘nalish bo‘lib, uning samaradorligini aniqlash uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlarida maxsus pedagogik tajriba-sinov ishlarini tashkil etish, boshlang‘ich va yakuniy ko‘rsatkichlarni taqqoslash hamda natijalarni ilmiy usullarda tahlil qilish talab etiladi.

Shu jihatdan, mazkur maqolaning nazariy-amaliy ahamiyati fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning alohida usullarini yagona pedagogik jarayonda birlashtirish va ularni bolalarning yosh xususiyatlariga mos ravishda qo‘llash yo‘nalishlarini belgilashda namoyon bo‘ladi.

5–6 yoshli bolalarda fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish maktabgacha ta’limning muhim vazifalaridan biri bo‘lib, bolaning keyingi ta’lim bosqichiga tayyorlanishi, mustaqil faoliyat yuritishi va atrof-muhitni anglashiga zamin yaratadi.

Nazariy tahlil asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalar fikrlashi ko‘rgazmali-harakatli va ko‘rgazmali-obrazli faoliyat bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, mantiqiy fikrlashning dastlabki ko‘rinishlari ham bosqichma-bosqich shakllanadi.
2. Taqqoslash, tahlil qilish, tasniflash, umumlashtirish, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash va xulosa chiqarish kabi fikrlash amallarini maqsadli pedagogik faoliyat orqali qo‘llab-quvvatlash mumkin.
3. O‘yin, muammoli vaziyatlar, kuzatish, tajriba, qurish-yasash va nutqiy muloqot bolalarning mustaqil fikrlashi uchun mazmunli imkoniyatlar yaratadi.
4. Pedagogning bolaga nisbatan qo‘llab-quvvatlovchi munosabati, individual yondashuvi va savollar orqali yo‘naltirishi fikrlash faoliyatining rivojlanishida muhim o‘rin tutadi.
5. Fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish natijalarini aniqlashda bolaning nafaqat yakuniy javobi, balki topshiriqni bajarish usuli, izohlashi, mustaqilligi va yangi vaziyatlarda bilimdan foydalanish qobiliyatini ham hisobga olish lozim.
6. Kelgusida taklif etilgan metodik modelni maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tajriba-sinovdan o‘tkazish, rivojlanish mezonlarini ishlab chiqish va olingan natijalarni empirik ma’lumotlar asosida baholash ushbu yo‘nalishdagi ilmiy izlanishlarning istiqbolli vazifasi hisoblanadi.

Umuman olganda, 5–6 yoshli bolalarda fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish tayyor bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklanmay, bolani izlanish, mustaqil qaror qabul qilish, fikrini asoslash va o‘z tajribasi orqali xulosa chiqarishga yo‘naltiradigan yaxlit pedagogik jarayon sifatida tashkil etilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Piaget, J., Inhelder, B. *The Psychology of the Child*. — New York: Basic Books, 1969.
2. Vygotsky, L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
3. Kh, Usmanova. "The Components of Pedagogical Communication Are Its Tasks." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.12 (2022): 1254-1258.
4. Usmonova, Xafizaxon. "PEDAGOGIK FIKR TARAQQIYOTIDA BUYUK ALLOMALARNING IJODIY MEROSI." *Oriental Art and Culture* 2.4 (2021): 457-464.
5. Kh, Usmanova. "Types and forms of teaching organization." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036* 11.10 (2022): 311-314.

6. Kh, Usmanova. "The Role of Activity In Personality Development." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.12 (2022): 1248-1253.
7. Kh, Usmanova. "The Components of Pedagogical Communication Are Its Tasks." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.12 (2022): 1254-1258.
8. Baxtiyarovna, Karimova Shoira. "MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF TEACHERS-EMPLOYEES OF THE PRESCHOOL EDUCATION SYSTEM." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036* 11.11 (2022): 465-467.
9. Shoira, Karimova. "PEDAGOGICAL FEATURES OF THE FORMATION OF A SENSE OF PATRIOTISM IN PRESCHOOL CHILDREN." *Yosh Tadqiqotchi Jurnali* 1.5 (2022): 416-421.
10. Каримова, Ш. Б. "ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ЎЙИНЛАР БОЛАЛАРДА МИЛЛИЙ ҒУРУР ҲИССИНИ ТАРБИЯЛАШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА." *INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL*
11. Akilovna, Esonova Malohat. "MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA TA'LIM BERISHNING O'ZIGA XOSLIGI VA AQLIY TARBIYA VAZIFALARI." *Creativity and Intellect in Higher Education: International Scientific-Practical Conference*. No. 5. 2023.
12. Эсонова, М. А. "Особенности развития речи детей младшего дошкольного возраста." *Экономика и социум* 3-1 (118) (2024): 1086-1089.
13. Уринбоевна, Умарова Зулхумор, Дехканов Богодир Бурханович и Якубджонова Ферузахон Исмаиловна. «Новые технологии развития силовых качеств молодежи». *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ И МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ISSN: 2277-3630 Импакт-фактор: 8,036* 11.11 (2022): 220-224.
14. Umarova, Z. U., and A. A. Umarov. "Scientific and Methodological Fundamentals of Formation of Basic Elements in Wrestlers (Uzbek Kurash)." *International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development* 3.3 (2021): 149-155.
15. Jumanovna, Toshmatova Zamira. "Features of Mathematical Development in Preschool Children." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036* 11.07 (2022): 117-119.
16. Jumanovna, Toshmatova Zamira. "Organizational And Pedagogical Characteristics Of Preschool Education System Abroad." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.11 (2022): 538-541.
17. Zunnunova, N. "CASES THAT NEGATIVELY AFFECT THE PREPARATION OF CHILDREN FOR SCHOOL EDUCATION." *International Bulletin of Applied Science and Technology* 3.5 (2023): 1071-1076.

18. Zunnunova, N. "PRIORITIES FOR PREPARING PRESCHOOL CHILDREN FOR SCHOOL." *International Bulletin of Applied Science and Technology* 3.5 (2023): 1046-1050.
19. Зунунова, Н. "НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА". *ОБЗОР АЗИАТСКО-ТИХООКЕАНСКОГО ЖУРНАЛА МАРКЕТИНГА И МЕНЕДЖМЕНТА ISSN: 2319-2836 Импакт-фактор: 8.071* 12.10 (2023): 91-98.
20. Baxodirovna, Muminova Gulasal. "DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL SKILLS OF STUDENTS OF THE DIRECTION OF HIGHER EDUCATION PRESCHOOL EDUCATION." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036* 11.11 (2022): 508-510.
21. Muminova, Gulasal Bakhodirovna. "MAKTABGACHA YOSHIDAGI BOLALAR TA’LIM-TARBIYASINING AYRIM MUAMMOLARI." *Oriental Art and Culture* 6.5 (2025): 409-411.